

ШУСТРОВА КСЕНІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціально-політичних та економічних дисциплін
Криворізького факультету, кандидат юридичних наук, доцент*

ЛЕСКОВА-ГОДЛЕВСЬКА ЮЛІЯ КИМІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
директор Криворізького юридичного фахового коледжу*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ПІДСТАВ ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Підставами закриття кримінального провадження виступають передбачені законодавством юридично значущі факти (обставини), що встановлюються під час кримінального провадження, які виступають фактичною та юридичною основою прийняття уповноваженою особою (органом) рішення про закриття кримінального провадження. Перелік підстав закриття кримінального провадження міститься в ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України. Відповідно до цієї статті, запропоновано різноманітні класифікації підстав закриття кримінального провадження науковцями правознавцями.

Так, Шилова Д.В. говорить про те, що закриття кримінального провадження можливе лише за наявності підстав, перелік яких міститься в законі, які, у свою чергу, традиційно поділяються на: 1) реабілітуючі, нереабілітуючі; 2) процесуальні, матеріальні; 3) юридичні і фактичні; 4) імперативні та дискреційні; 5) загальні і спеціальні; 6) умовні та безумовні [1, с.153]. І.Я. Фойницький пропонував поділяти підстави закриття кримінального провадження на юридичні і фактичні. Під фактичними умовами він розумів недостатність підстав для обвинувачення, непереконливість доказів по суті справи, пред'явлених обвинуваченому, а під юридичними – обставини, які усувають злочинність діяння чи його караність [2, с.342].

В.А. Михайлов вважав, що поділ підстав на фактичні та юридичні, як і будь-яка класифікація, є умовним тому, що обидві групи даних підстав за своєю природою є юридичними. Протиставляти їх не можна, оскільки виникає загроза неправильного судження про їх нерівноцінність. Усі встановлені законом підстави мають однакову правову силу незалежно від їх належності до категорії «фактичних» чи «юридичних» [3, с.10]. М.В. Жогін та Ф.Н. Фаткуллін відзначали, що усі без винятку підстави для закриття справи прямо передбачені законодавством і тому є юридичними. Разом з тим, кожна з них припускає існування визначених фактів, обумовлюється конкретними фактичними даними і, з урахуванням цього, носить фактичний характер [4, с.92].

П.М.Давидов і Д.Я.Мірський вважали найбільш доцільним поділ цих підстав на дві групи: матеріально-правові і процесуальні. Матеріально-правові – це підстави, які виключають наявність злочину або

необхідність притягнення особи до кримінальної відповідальності чи застосування покарання. Процесуальні підстави являють собою умови, при яких не може бути розпочата чи продовжуватись кримінально-процесуальна діяльність, не беручи до уваги наявності всіх обставин, що свідчать про вчинений злочин і обставин, які допускають застосування покарання [5, с.10]. М.А. Казанджан вважає класифікацію підстав на матеріально-правові і процесуальні не зовсім вдаюю, і що вона до деякої міри орієнтує практичних працівників на можливість закриття проваджень за нормами кримінального права [6, с.9]. У свою чергу, матеріально-правові підстави автори поділяють на дві групи – реабілітуючі (відсутність події злочину, відсутність складу злочину, недоведеність участі обвинуваченого у вчиненні злочину) та нереабілітуючі, які можуть мати значення безумовних підстав для закриття кримінальної справи (акт амністії чи помилування) і можливих підстав звільнення особи від відповідальності (примирення обвинуваченого з потерпілим) [7, с.7].

Поділ підстав закриття кримінального провадження на реабілітуючі та нереабілітуючі є досить поширеним у науковій літературі, що обумовлено його великим практичним значенням. Як зазначає Г.П.Хімічева, такий поділ найбільш повно розкриває сутність інституту закриття кримінального провадження, поняття і зміст підстав для його застосування, а також правові наслідки, які з цього випливають [8, с.237].

На думку Л.М. Лобойко, підстави закриття кримінальної справи поділяються на: 1) такі, що реабілітують (за відсутності події злочину; за відсутності в діянні складу злочину; при недоведенні участі обвинуваченого у вчиненні злочину); 2) такі, що не реабілітують (внаслідок акта амністії, якщо він усуває застосування покарання за вчинене діяння, а також в зв'язку з помилуванням окремих осіб; щодо особи, яка не досягла на час вчинення суспільно небезпечного діяння одинадцятирічного віку; щодо померлого, за винятком випадків, коли провадження в справі є необхідним для реабілітації померлого або відновлення справи щодо інших осіб за нововиявленими обставинами); 3) «нейтральні» (формальні) (щодо особи, про яку є вирок по тому ж обвинуваченню, що набрав законної сили, або ухвала чи постанова суду про закриття справи з тієї ж підстави; щодо особи, про яку є не скасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора про закриття справи по тому ж обвинуваченню; якщо про відмову в порушенні справи по тому ж факту є не скасована постанова органу дізнання, слідчого, прокурора) [9, с.260].

А.А. Петуховский наводить ще більш детальний поділ цих підстав: а) підстави, що реабілітують особу, у відношенні якої приймається рішення про закриття справи; б) нереабілітуючі процесуальні підстави, що тягнуть у силу ряду причин звільнення особи від кримінальної відповідальності; в) підстави, що констатують неможливість повторного розслідування дій осіб, про які компетентні державні органи прийняли рішення, не скасовані у встановленому законом порядку; г) інші підстави, що виключають при наявності визначених умов кримінальну відповідальність окремих осіб [10, с.5-6].

На три групи поділяв підстави закриття кримінального провадження М.С. Строгович. До першої групи він відносив підстави, які

виключають провадження. До другої – підстави, які не тягнуть обов'язкового закриття кримінального провадження, а лише надають слідчому, прокурору та суду право на закриття провадження. До третьої групи підстави, пов'язані з конкретними обставинами справи, коли за результатами розслідування не було зібрано достатніх доказів винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину й останнього не може бути віддано до суду [11, с.168].

Як вважав А.Я. Дубинський, найбільш доцільно систематизувати підстави закриття кримінального провадження, виходячи з тих безпосередніх причин, які спричиняють закриття розпочатого провадження. З урахуванням цього першу групу становлять підстави, які констатують, що злочину не було вчинено взагалі або конкретною особою. Друга група охоплює підстави, які тягнуть за собою закриття кримінальної справи в силу причин, що спричиняють звільнення особи від кримінальної відповідальності. До третьої групи входять підстави, які констатують неможливість повторного розслідування фактів, що стосуються діянь осіб, щодо яких компетентними державними органами ухвалено рішення, не скасовані у встановленому законом порядку [12, с.44-46].

Таким чином, класифікація підстав закриття кримінального провадження досить різноманітна і досліджувалась багатьма юристами-науковцями. Але, на нашу думку, підстави закриття кримінального провадження додатково можна класифікувати відповідно до стадій кримінального провадження: 1) підстави закриття кримінального провадження на стадії досудового розслідування; 2) підстави закриття кримінального провадження на стадії судового розгляду; 3) підстави закриття кримінального провадження на стадії апеляційного провадження; 4) підстави закриття кримінального провадження на стадії касаційного провадження. А також залежно від суб'єкта закриття кримінального провадження: 1) підстави закриття кримінального провадження прокурором; 2) підстави закриття кримінального провадження дізнавачем; 3) підстави закриття кримінального провадження слідчим; 4) підстави закриття кримінального провадження судом; 5) підстави закриття кримінального провадження слідчим суддею.

Список використаної літератури:

1. Шилова Д. В. Класифікація підстав до закриття кримінальної справи. *Університетські наукові записки*. 2010. №1. с.152-159
2. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства. Санкт-Петербург: Альфа, 1996. Том 2. 606 с.
3. Михайлов В.А. Процессуальный порядок прекращения уголовных дел в стадии предварительного расследования. Волгоград, 2003. 140 с.
4. Жогин Н.Ф., Фаткуллин Ф.Н. Предварительное следствие в советском уголовном процессе. Москва: Юридическая литература, 1965. 367 с.
5. Давыдов П.М., Мирский Д.Я. Прекращение уголовных дел в советском уголовном процессе. Москва, 1963. 362 с
6. Казанджан М.А. Прекращение уголовного дела следователями органов внутренних дел: Лекция. Ташкент: Изд-во ТВШ МВД СССР, 1987. 36 с.

7. Губська О.А. Процесуальні питання звільнення особи від кримінальної відповідальності за nereабілітуючими обставинами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2002. 18 с.
8. Химичева Г.П. Досудебное производство по уголовным делам: концепция совершенствования уголовно-процессуальной деятельности: Монография. Москва, 2003. 352 с.
9. Лобойко Л.М., Банчук О.А. Кримінальний процес: Навчальний посібник. Київ: Ваїте, 2014. 280 с.
10. Петуховский А.А. Окончание предварительного расследования составлением постановления о прекращении уголовного дела: Лекция. Москва. 1994. 24 с.
11. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса. Москва: Изд-во Академии наук СССР, 1958. 703 с.
12. Дубинский А. Я. Основания к прекращению уголовного дела в стадии предварительного расследования: учеб. Пособие. Київ: КВШ МВД СССР, 1973. 124 с.

Ключові слова: підстави закриття кримінального провадження, реабілітуючі та nereабілітуючі підстави, матеріально-правові та процесуальні підстави, фактичні та юридичні підстави.

Ключевые слова: основания прекращения уголовного производства, реабилитирующие и nereабилитирующие основания, материально-правовые и процессуальные основания, фактические и юридические основания.

Key words: grounds for closing criminal proceedings, rehabilitative and non-rehabilitative grounds, substantive and procedural grounds, factual and legal grounds.

СТЕПАНЕНКО АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук*

ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У ВИПАДКУ НЕДОВЕДЕННЯ ВИНУВАТОСТІ ОСОБИ

Доля цивільного позову у кримінальному провадженні залежить в першу чергу, від рішення, що було ухвалено вирішуючи таке кримінальне провадження по суті. Відповідно до ст. 129 КПК України, ухвалюючи обвинувальний вирок, постановляючи ухвалу про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, суд залежно від доведеності підстав і розміру позову задовольняє цивільний позов повністю або частково чи відмовляє в ньому.

При цьому у вказаній статті, міститься нетипова для національного законодавства норма викладена у ч. 3 вказаної статті, а саме, що в разі винесення виправдувального вироку за відсутності в діях обвинуваченого складу кримінального правопорушення або його непричетності до